

616-092
H22

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE
NICOLAE TESTEMIȚANU

Corneliu HANGAN Eleonora BORȘ
Tatiana ZORKINA

FIZIOPATOLOGIE

Curs teoretic
cu elemente de „Problem Based Learning”
(Pentru specialitatea Stomatologie)

CHIȘINĂU
2008

616-092
H22

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE
NICOLAE TESTEMIȚANU

Corneliu HANGAN Eleonora BORȘ
Tatiana ZORKINA

FIZIOPATOLOGIE

Curs teoretic
cu elemente de „Problem Based Learning”
(Pentru specialitatea Stomatologie)

Sub redacția profesorului universitar Vasile LUTAN

677980

CHIȘINĂU
Centrul Editorial-Poligrafic *Medicina*
2008

CZU 616 – 092 (075. 8)
H 22

Aprobat pentru editare de către Consiliul Metodic Central al USMF
„Nicolae Testemițanu” (proces-verbal nr. 2 din 15.02.2007)

**Publicația se editează cu suportul financiar
al proiectului TEMPUS JEP 25195-2004**

Cursul teoretic a fost elaborat în cadrul realizării proiectului **TEMPUS „Problem Based Medical Education for Moldova” (CD_JEP 25195-2004)**, „Implementarea în Republica Moldova a instruirii medicale bazată pe analiza problemei (cazului clinic)”

Autori: *Corneliu Hangan*, conferențiar
Eleonora Borș, conferențiar
Tatiana Zorkina, conferențiar

Recenzenți: *Victor Vovc*, profesor universitar, șef catedră Biofizică, Informatică Medicală și Fiziologia Omului
Valeriu Burlacu, profesor universitar, șef catedră Stomatologie Terapeutică F.P.M.

În cursul teoretic sunt expuse legăturile generale ale etiologiei, patogeniei, evoluției și particularitățile proceselor patologice tipice, care stau la baza patologiei dentare și orofaciale, consecințele generale pentru organism a proceselor patologice cu localizare în cavitatea bucală și procesele patologice cu localizare în alte sisteme ale organismului, care au repercusiuni în cavitatea bucală. Cursul include și probleme situaționale din domeniul fiziopatologiei clinice.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Hangan, Corneliu

Fiziopatologie: Curs teoretic cu elemente de „Problem Based Learning”: (Pentru spec. Stomatologie) / Corneliu Hangan, Eleonora Borș, Tatiana Zorkina; sub red.: Vasile Lutan; Min. Sănătății al Rep. Moldova, Univ. de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”. – Ch.: CEP „Medicina”, 2008. – 318 p.

315 ex.

ISBN 978-9975-915-47-2

616-092(075.8)

H 22

ISBN 978-9975-915-47-2

© CEP Medicina, 2008
© C. HANGAN și alții, 2008

CUPRINS

PREFAȚĂ	7
1. CARACTERISTICA GENERALĂ A FIZIOPATOLOGIEI	9
1.1 Obiectul, sarcinile și metodele de cercetări ale fiziopatologiei	9
1.2 Locul și importanța fiziopatologiei în procesul de instruire a medicului stomatolog	9
1.3 Structura și părțile componente ale fiziopatologiei	11
2. ETIOLOGIA GENERALĂ	12
2.1 Caracteristica generală a cauzei și condițiilor apariției bolii	12
2.2 Cauzele și condițiile apariției proceselor patologice în organele cavității bucale	15
3. PATOGENIA GENERALĂ	17
3.1 Rolul factorului etiologic în procesul apariției bolii. Leziunea ca substrat material al bolii	18
3.2 Rolul factorilor patogenetici în evoluția bolii	20
3.3 Mecanismele localizării și căile de generalizare ale proceselor patologice în organele cavității bucale	21
3.4 Rolul reactivității organismului în apariția și evoluția bolii	25
4. NOZOLOGIA GENERALĂ	35
4.1 Noțiune de sănătate și boală	35
4.2 Structura bolii	36
4.3 Clasificarea bolilor	37
4.4 Perioadele evoluției bolii	37
5. SANOGENEZA GENERALĂ ÎN BOLILE ORGANELOR CAVITĂȚII BUCALE	39
6. PROCESELE PATOLOGICE CELULARE ÎN ORGANELE CAVITĂȚII BUCALE	40
6.1 Distrofiile celulare în organele cavității bucale	40
6.2 Apoptoza și necroza în organele cavității bucale	44
7. PROCESE PATOLOGICE TIPICE TISULARE ÎN ORGANELE CAVITĂȚII BUCALE	50
7.1 Regenerarea fiziologică și patologică în organele cavității bucale	50
7.2 Hiperplazia și hipertrofia în organele cavității bucale	53
7.3 Atrofia în organele cavității bucale	55
7.4 Sclerozarea în organele cavității bucale	59

8. DEREGLĂRILE CIRCULAȚIEI SANGUINE REGIONALE.....	61	13.5 Dishomeostazia fluorului. Manifestările în organele cavității bucale.....	145
8.1 Clasificarea, caracteristica și funcțiile vaselor sanguine.....	61	14. FIZIOPATOLOGIA SISTEMULUI NERVOS.....	149
8.2 Particularitățile microcirculației în țesuturile pulpei dentare.....	63	14.1 Organizarea și funcțiile de bază ale sistemului nervos.....	149
8.3 Hiperemia arterială.....	69	14.2 Dereglările de sensibilitate.....	150
8.4 Hiperemia venoasă.....	72	14.3 Dereglările funcției motorii a sistemului nervos central.....	156
8.5 Ischemia.....	74	14.4 Fiziopatologia durerii.....	160
8.6 Staza sanguină.....	77	14.5 Dereglările receptiei nocigene și funcției sistemului nociceptiv-antinociceptiv.....	163
8.7 Embolia.....	79	14.6 Durerea orofacială.....	165
9. INFLAMAȚIA.....	81	14.7 Modificările în cavitatea bucală determinate de patologia sistemului nervos.....	169
9.1 Etiologia și patogenia inflamației.....	81	15. FIZIOPATOLOGIA SISTEMULUI ENDOCRIN.....	172
9.2 Particularitățile procesului inflamator în organele cavității bucale.....	94	15.1 Fiziopatologia hipotalamusului.....	172
10. PROCESELE IMUNOPATOLOGICE ÎN ORGANELE CAVITĂȚII BUCALE.....	95	15.2 Fiziopatologia hipofizei.....	173
10.1 Caracteristica generală a reacțiilor alergice.....	95	15.3 Fiziopatologia suprarenalelor.....	179
10.2 Reacțiile alergice tip I.....	97	15.4 Fiziopatologia glandei tiroide.....	183
10.3 Reacții alergice citotoxice (citolitice) tip II.....	103	15.5 Fiziopatologia pancreasului endocrin.....	187
10.4 Reacții alergice tip III (reacții prin intermediul complexelor imune).....	104	15.6 Manifestările patologiilor sistemului endocrin în cavitatea bucală.....	190
10.5 Reacții alergice tip IV (reacții alergice de tip întârziate).....	105	16. FIZIOPATOLOGIA SISTEMULUI SANGVIN.....	192
10.6 Reacții alergice tip V.....	108	16.1 Modificările volumului sângelui circulant.....	193
10.7 Reacții autoimune (autoalergice).....	108	16.2 Procese patologice tipice și schimbările reactive în sistemul eritrocitar.....	195
11. DEREGLĂRILE SCHIMBULUI CAPILARO-INTERSTIȚIAL.....	113	16.2.1 Eritrocitoza.....	195
11.1 Particularitățile schimbului capilaro-interstițial în organele cavității bucale.....	113	16.2.2 Anemia.....	197
11.2 Edemele în organele cavității bucale.....	116	16.3. Procesele patologice și schimbările reactive în sistemul leucocitar.....	208
12. DISHOMEOSTAZIILE METABOLICE.....	120	16.3.1 Leucocitozele.....	209
12.1 Dismetabolismele glucidice.....	120	16.3.2 Leucocitopeniile.....	211
12.2 Dismetabolismele lipidice.....	126	16.3.3 Leucozele.....	213
12.3 Dismetabolismele proteice.....	130	16.4 Procese patologice tipice și schimbările reactive în sistemul trombocitar.....	214
13. DISHOMEOSTAZIILE ELECTROLITICE.....	133	17. FIZIOPATOLOGIA ECHILIBRULUI FLUIDOCOA-GULANT.....	215
13.1 Dishomeostaziile sodiului.....	133	17.1. Hemostaza.....	215
13.2 Dishomeostaziile potasiului.....	136	17.2. Hipercoagularea.....	217
13.3 Dishomeostazia calciului. Manifestările în organele cavității bucale.....	138	17.3. Hipocoagularea.....	218
13.4 Dishomeostazia fosfaților.....	143		

174.	Manifestările sindroamelor hemoragice în organele cavității bucale.....	221
18.	FIZIOPATOLOGIA SISTEMULUI CARDIOVASCULAR.....	223
18.1.	Insuficiența cardiacă.....	224
18.2.	Insuficiența circulatorie ca urmare a diminuării afluxului de sânge spre inimă.....	233
18.3.	Tulburări circulatorii ca urmare a insuficienței vasculare.....	233
18.4.	Dereglările ritmului cardiac.....	238
19.	FIZIOPATOLOGIA APARATULUI RESPIRATOR.....	241
19.1.	Insuficiența respiratorie.....	242
19.1.1.	Insuficiența respiratorie centrală.....	243
19.1.2.	Insuficiență respiratorie de tip restrictiv.....	244
19.1.3.	Insuficiența respiratorie de tip obstructiv.....	248
20.	FIZIOPATOLOGIA APARATULUI DIGESTIV.....	251
20.1.	Fiziopatologia digestiei bucale.....	252
20.2.	Dereglările deglutiției. Disfagia.....	261
20.3.	Fiziopatologia glandelor salivare.....	263
20.4.	Dereglarea digestiei în stomac.....	267
20.5.	Fiziopatologia intestinului subțire.....	272
20.6.	Dereglările funcției pancreasului.....	276
20.7.	Dereglările funcției intestinului gros.....	278
20.8.	Corelația dintre patologia tractului gastro-intestinal și starea cavității bucale.....	279
21.	FIZIOPATOLOGIA FICATULUI.....	282
21.1.	Insuficiența hepatică.....	283
21.2.	Tulburările biliogenezei și biliorecției.....	285
21.3.	Manifestările dereglărilor funcției ficatului în organele cavității bucale.....	290
22.	FIZIOPATOLOGIA RINICHILOR.....	292
22.1.	Dereglările filtrației glomerulare.....	292
22.2.	Dereglările reabsorbției canaliculare.....	296
22.3.	Dereglarea mecanismelor de diluție și concentrare a urinei.....	298
22.4.	Dereglările secreției tubulare.....	299
22.5.	Dereglările evacuării urinei.....	300
22.6.	Dereglările funcției endocrine a rinichilor.....	302
22.7.	Manifestările patologiei renale în organele cavității bucale.....	303
	ANEXĂ. Probleme situaționale.....	306

PREFAȚĂ

Reformarea procesului de studii la facultatea de stomatologie a USMF „Nicolae Testemițanu” necesită și revizuirea programelor la disciplinele teoretice și preclinice, inclusiv la fiziopatologie.

Una din tendințele reformei actuale este reducerea numărului de ore didactice la disciplinele teoretice și preclinice, inclusiv la fiziopatologie. Astfel, în programele de studii acceptate în universitățile din fosta URSS, numărul total de ore la disciplina Fiziopatologie constituia 124 (66 ore prelegeri și 58 ore seminare), ceea ce permitea pregătirea fundamentală teoretică a viitorilor specialiști. Datorită acestui fapt absolvenții facultății Stomatologie profesează cu succes și alte specialități general medicale și teoretice—oncologia, chirurgia, bolile interne, farmacologia, fiziopatologia, fiziologia, histologia ș. a.

Actualmente, conform noului plan de studii la facultatea Stomatologie, numărul total de ore la Fiziopatologie a fost redus pe jumătate (la 68 ore). În conformitate cu noile exigențe curriculare a fost revăzut volumul și conținutul cursului Fiziopatologie pentru studenții facultății Stomatologie.

Au fost trasate următoarele obiective ale fiziopatologiei pentru studenții-stomatologi:

1) pregătirea suficientă a viitorilor specialiști în domeniul patologiei generale; cunoașterea legăturilor generale ale etiologiei, patogeniei, evoluției și particularităților proceselor patologice tipice, care stau la baza patologiei dentare și orofaciale;

2) cunoașterea consecințelor generale pentru organism a proceselor patologice cu localizare în cavitatea bucală;

3) pregătirea suficientă a viitorilor specialiști în domeniul fiziopatologiei speciale; cunoașterea în linii generale a proceselor

patologice cu localizare în alte sisteme ale organismului, care au repercusiuni în cavitatea bucală.

Actualul curs teoretic include și probleme situaționale (cazuri clinice) pentru instruirea studenților în domeniul fiziopatologiei clinice.

Cursul teoretic Fiziopatologia este destinat studenților facultății Stomatologie, rezidenților specialităților stomatologice și specialiștilor practicieni.